

obsah

13 **Úvodem ke čtvrtému dílu** (Lukáš Fasora — Jiří Malíř)

I. část: Brno v letech 1790–1848

1: Na prahu nové éry

21 Zdeňka Stoklásková

23 **Od osvícenského absolutismu do nové doby**

26 **V době francouzské revoluce a napoleonských válek**

2: Správa a územní vývoj města

53 Lukáš Fasora — Aleš Vyskočil

55 **Státní a zemské úřady** (Aleš Vyskočil)

56 **Správa města** (Lukáš Fasora)

65 **Územní vývoj města** (Aleš Vyskočil)

3: Hospodářství

77 Lukáš Fasora — Bohumír Smutný

79 **Na cestě k průmyslové výrobě** (Bohumír Smutný)

79 **Předpoklady hospodářského rozmachu**

85 **Dopravní poměry**

87 **Vlnářství**

93 **Strojírenství**

96 **Voda, pára a uhlí**

102 **Koželužství, potravinářství, chemická výroba a další odvětví**

108 **Stav průmyslu ve 40. letech 19. století podle vceňovacích operátů**

112 **Drobná výroba** (Lukáš Fasora)

112 **Celkové trendy**

117 **Obchod a služby**

128 **Trh práce**

133 **Zemědělství**

4: Společnost

139 Lukáš Fasora — Otakar Kirsch — Jiří Malíř

141 **Společenské struktury** (Lukáš Fasora)

142 **Trendy ve vývoji počtu obyvatel**

147 **Měšťanstvo a dělnictvo, zdroje sociálního napětí**

151 **Chudinství a zdravotnictví**

163 **Životní styl**

- 165 **Proměny společenského a veřejného života** (Jiří Malíř)
- 165 **Celkové podmínky**
- 173 **Proměny společenského a veřejného života vyšších vrstev**
- 179 **Pozdně osvícenské aktivity**
- 189 **Projevy měšťanských a lidových vrstev ve veřejném prostoru**
- 204 **Počátky národního a občanského sebeuvědomování** (Jiří Malíř)
- 204 **Od osvícenského k národnímu vlastenectví a role jazyka**
- 213 **Počátky šíření německého národního vědomí**
- 224 **Počátky národního uvědomování slovanského obyvatelstva**
- 229 **České národně uvědomovací snahy ve 30. a 40. letech**
- 240 **Pro občanskou emancipaci**
- 246 **Ideově politické proudy před rokem 1848**
- 250 **Rozvoj školství, vědy a tisku v letech 1790–1848** (Otakar Kirsch — Jiří Malíř)
- 250 **Školství** (Jiří Malíř)
- 261 **Počátky institucionalizace vědeckého bádání** (Otakar Kirsch — Jiří Malíř)
- 273 **Pokroky vědy a techniky** (Jiří Malíř)
- 284 **Rozmach tisku a knihtisku** (Jiří Malíř)

5: Umění a kulturní život

- 309 **Margita Havlíčková — Jiří Kroupa — Ondřej Pivoda — Milan Řepa —
Jitka Sedlářová — Jiří Zahradka — Pavel Zatloukal**
- 311 **Umění: Od krásného spojení k autonomii uměleckých druhů** (Jiří Kroupa)
- 315 **Architektura** (Pavel Zatloukal)
- 323 **Výtvarné umění** (Jitka Sedlářová)
- 333 **Hudba** (Ondřej Pivoda — Jiří Zahradka)
- 343 **Literatura** (Milan Řepa)
- 349 **Divadlo** (Margita Havlíčková)

II. část: Brno v letech 1848–1918

6: Za revoluce a neoabsolutismu

Jiří Malíř

Za jara národů

Mezi Vídní, Prahou a Frankfurtem

Brno a zápas o parlamentarismus a občanská a národní práva

Rozmach veřejného života, tisku a spolků

Porevoluční útlum (1849–1860)

7: Správa a územní vývoj města a komunální politika

Lukáš Fasora — Aleš Vyskočil

Státní a zemské úřady a jejich úřednictvo (Aleš Vyskočil)

Správa města (Lukáš Fasora)

Územní vývoj města (Aleš Vyskočil)

Komunální politika (Lukáš Fasora)

Spor o centralizaci městské správy

Dominance německých liberálů

Proměny liberální vlády

Podoba komunální politiky v posledních letech monarchie

8: Hospodářství

Lukáš Fasora — Bohumír Smutný

Rozvoj průmyslu (Bohumír Smutný)

Předpoklady hospodářského rozvoje

Vlnařství

Impulzy a limity

Cesta k továrnímu průmyslu v dalších výrobních odvětvích

Nové trendy

Dovršení průmyslové revoluce ve vlnařství

Elektrifikace průmyslu a perspektivy jeho dalšího rozvoje

Drobná výroba, obchod a služby (Lukáš Fasora)

Hledání nové stability v drobné výrobě

Vývoj trhu práce

Veřejný sektor

9: Společnost

Lukáš Fasora — Jiří Hanuš — Otakar Kirsch —

Jaroslav Klenovský — Jiří Malíř

Společenské struktury (Lukáš Fasora)

Demografické poměry

Měšťanstvo

- 570 **Dělnictvo a nižší sociální vrstvy**
- 577 **Chudinství a zdravotnictví**
- 589 **Životní styl**
- 591 **Vojsko ve městě**
- 599 **Náboženská tvář města** (Jiří Hanuš — Jaroslav Klenovský)
- 599 **Křesťanské konfese** (Jiří Hanuš)
- 624 **Židovství** (Jaroslav Klenovský)
- 636 **Národní a politický ruch 60. a 70. let** (Jiří Malíř)
- 636 **Mezi občanským a národním principem**
- 644 **Počátky národní a politické diferenciacce**
- 650 **Tisk prostředkem občanského a národního uvědomování**
- 655 **Spolky nositelem občanského a národního uvědomování**
- 672 **Šíření národně politických aktivit ve veřejném prostoru**
- 680 **Ve víru státoprávních zápasů (1867–1873)**
- 690 **Prosazování národní identity**
- 695 **Ideově politické tříbení v 60. a 70. letech**
- 706 **Politizace a nacionalizace veřejného prostoru (1880–1914)** (Jiří Malíř)
- 706 **Politické členění německé veřejnosti**
- 721 **Pronikání sociální demokracie do veřejného a politického dění**
- 734 **Politické členění české veřejnosti**
- 750 **Nacionalizace veřejného prostoru v 80. letech**
- 759 **Nárůst česko-německého zápolení**
- 766 **Národně politické důsledky demokratizace volebního práva**
- 781 **Na cestě k národně rozdělené společnosti**
- 799 **Rozvoj školství, vědy a techniky** (Otakar Kirsch — Jiří Malíř)
- 800 **Základní školství** (Jiří Malíř)
- 806 **Střední školství** (Jiří Malíř)
- 815 **Vyšší a vysoké školství** (Jiří Malíř)
- 827 **Formování center vědeckého bádání** (Otakar Kirsch — Jiří Malíř)
- 848 **Pokroky vědy a techniky** (Jiří Malíř)

10: Umění, kultura, sport

- 891 Radana Červená — Margita Havlíčková — Markéta Jančíková —
Jiří Kroupa — Tomáš Kubíček — Ondřej Pivoda — Jitka Sedlářová —
Michal Večeřa — Jiří Zahrádka — Pavel Zatloukal
- 893 **Umění: Od nové konfigurace uměleckých druhů
k integrovanému uměleckému dílu** (Jiří Kroupa)
- 897 **Architektura** (Pavel Zatloukal)
- 914 **Výtvarné umění** (Jitka Sedlářová)
- 930 **Hudba** (Ondřej Pivoda — Jiří Zahrádka)
- 930 **Německá hudební kultura**
- 936 **Český hudební život**

- 944 **Literatura** (Tomáš Kubíček)
953 **Divadlo** (Margita Havlíčková)
962 **Nové formy trávení volného času** (Radana Červená —
Markéta Jančíková — Michal Večeřa)
962 **Počátky brněnské fotografie a kinematografie**
(Radana Červená — Michal Večeřa)
976 **Rozvoj sportu** (Markéta Jančíková)

11: Ve víru velké války 1914–1918

- 1001 Lukáš Fasora — Jiří Malíř — Bohumír Smutný
1003 **Brno po sarajevském atentátu a za mobilizace** (Jiří Malíř)
1008 **Válečná opatření a perzekuce obyvatel** (Jiří Malíř)
1019 **Ekonomické a sociální důsledky války** (Lukáš Fasora — Bohumír Smutný)
1040 **Národně politický vývoj za první světové války** (Jiří Malíř)
1059 **Převrat v Brně v roce 1918** (Jiří Malíř)

12: Místa paměti

- 1073 Lukáš Fasora
1079 **Konzervativně-katolický tábor**
1086 **Německo-liberální tábor**
1091 **Český menšinový (nacionálně-liberální) tábor**
1094 **Socialistický tábor**
1099 **Summary**
1101 **Zusammenfassung**
1105 **Soupis použitých pramenů a literatury**
1213 **Seznam zdrojů vyobrazení**
1227 **Seznam zkratk**
1229 **Seznam autorů**
1231 **Rejstřík jmenný**
1273 **Rejstřík místní**